

Ic sach in enen rozengaerde (# 48 uit het Gruuthuse-manuscript)

Het *Gruuthuse-manuscript* is een Middeleeuws handschrift uit ongeveer 1395, het bestaat uit 147 liedjes plus nog een aantal gebeden en allegorische gedichten. Het mooie aan die liedjes is dat de muzieknotatie erbij staat. Dit maakt dat dit manuscript niet alleen belangrijk is voor de Nederlandstalige literatuur, maar ook voor de Europese muziekgeschiedenis.

Liedje 48 gaat over een man die zijn ex-vriendin ziet in een rozentuin. Blijkbaar heeft ze een nieuwe vriend... een oude man! Zij heeft een bloemenkrans voor hem gemaakt. Hij stapt de rozentuin in (en hij vertrapt daarbij enkele bloemen) en vraagt wat er aan de hand is. Hij belooft haar zijn trouw en ook zijn geld. Maar zij zegt dat hij is vreemdgegaan, iets wat haar nieuwe vriend nooit zal doen. De oude man lacht hem uit. En zij pakt hem bij zijn kin.

The image shows a musical score for the song 'Ic sach in enen rozengaerde'. It consists of five staves of music in G major (one sharp) and 3/4 time. The tempo is marked 'rubato'. The lyrics are in Dutch and are written below the notes. The score includes various musical notations such as accidentals (sharps, flats), slurs, and dynamic markings like '(b)'. The lyrics are: 'Ich sach in e - nen ro - zen - gar - de Van sco - nen blou - men Die gaf een wijf van rei - nen aer - de Enen ou - den gri - sen ma - ken ee - nen hoet. man die bi haer stoet. Tot - em sosprac dat beil - de zoet: „Here ic heb - be u in rech - ter waer - de, U ei - ghin vrij so ge - vic mi!” Met - tiensprachi: Des dancich di.” Hi sat daer bi met si - nen lan - ghen baer - de.'

De teksteditie dit ik gebruikt heb is: K. Heeroma (1966). *Liederen en gedichten uit het Gruuthuse-handschrift*. E.J. Brill. Liedje 48 staat op pagina's 329-331. Online is deze editie hier te vinden: https://www.dbnl.org/tekst/gru001gruu01_01/gru001gruu01_01_0055.php#a048.

In dit lied zitten seksuele symbolen. Zo staat die rozentuin voor de liefde – en ook voor seks. De roos staat voor liefde én voor het vrouwelijk geslachtsorgaan. Dat zij een bloemenkrans voor hem heeft gemaakt, betekent dat zij hem tussen haar benen toegelaten heeft. Op het einde van het liedje pakt ze haar nieuwe vriend bij zijn kin. Dat klinkt onschuldig, maar in de Middeleeuwen betekende het niet meer of minder dan dat ze zijn penis pakte. Eerder in het lied lezen we al dat hij een lange baard had. Dit kan een aantal dingen betekenen, in de eerste plaats dat hij oud is. In de tweede plaats dat hij onverzorgd is. In de derde plaats dat hij een lang geslachtsdeel heeft. Waarschijnlijk heeft die lange baard in dit lied alle drie de betekenissen tegelijkertijd. Het publiek moet dit lied toen heel erg grappig gevonden hebben. Uiteraard vanwege die seksuele symboliek, maar ook omdat de liefde tussen een jonge vrouw en een oude

man volstrekt ongepast was. En al helemaal omdat die oude man een pummel is. Het woord 'kerel' was niet neutraal, het was beledigend bedoeld.

Het thema van het ongelijke paar was populair in de Middeleeuwen en in de eeuwen daarna, dat zien we ook in de beeldende kunst. Er zijn veel schilderijen en tekeningen overgeleverd waarin een oude man een jonge vrouw versiert, of een jonge man een oude vrouw. Vaak is er geld bij betrokken – de oude persoon heeft dan een goedgevulde geldbuidel o.i.d. Een onbekende Duitse schilder (het zou Hans Kemmer of Wolfgang Krodel kunnen zijn) heeft dit thema aan het begin van de 16^e eeuw ook geschilderd. Er is geen geld afgebeeld, maar aan de kleren is te zien dat het om rijke mensen gaat. Waarschijnlijk is de oude man rijk en koopt hij voor zijn jonge vrouw dure kleren. Als dank pakt zij hem bij zijn kin.

Bron: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lucas Cranach d.%C3%84. \(Umkreis\) - Ungleiches Paar mit fl%C3%B6tendem Knaben.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lucas_Cranach_d.%C3%84._(Umkreis)_-_Ungleiches_Paar_mit_fl%C3%B6tendem_Knaben.jpg)

De fluitspelende jonge monnik voegt nog wat extra symboliek toe. Een muziekinstrument staat symbool voor seks (muziek en seks zijn leuk, maar ook altijd snel voorbij). Dat de ogen van de monnik twee verschillende kanten uitkijken, laat ons weten dat wat we zien, niet gezien mag worden. De jongen is een monnik en dus een geestelijke. Waarschijnlijk staat deze monnik symbool voor geestelijken die het niet zo nauw nemen met de moraal. De jonge monnik heeft misschien zelf ook wel interesse in die mooie jonge vrouw met blote borsten. Hij heeft zijn fluit in ieder geval al tevoorschijn gehaald, hij laat zien dat hij graag een partijtje meeblaast.

Bas Jongenelen

Ic sach in enen rozengaerde
Van sconen bloumen maken eenen hoet.
Die gaf een wijf van reinen aerde
Enen ouden grisen man die bi haer stoet.
Totem so sprac dat beilde zoet:
'Here, ic hebbe u in rechter waerde,
U eyghin vry
So gevic mi!
Mettien sprac hi:
'Des dankic di.'
Hi sat daer bi
Met sinen langhen baerde.

Langher doe ic niet ne spaerde.
Ic groete dat wivelic beilde goet.
Scaemte in haer doe meest verbaerde.
Si sprac: 'vilein, mi dinct dat ghi mesdoet,
Doet van den bloumen uwen voet,
Maect u van hier ende gaet uwer vaerde!'
Dat wijfflic scijn
Was eighin zijn.
Des hadde ic pijn
Int herte mijn.
Hi gaf enen grijn,
Des mi de zin verzwaerde.

Ic sprac: 'mi wondert, scone vrouwe,
Wat ghi versiet an desen kerel out.
Minne ende jonst in rechter trouwe
Salic u gheven, zelve ende gout!'
So gaf mi orlof menichfout.
'Mi dert', seit soe, 'dat ic u scauwe!
Laet mi alleen
Mettem ghemein!
Sijn trouwe es reyn,
Sijn ontrauwe clein,
U ja es nein!
Alsulc ic gein ghelauwe!

Ghestadich hout hi herte ende zinne.
Sijn duecht verchiert sijn ansijn soon.
Hier omme eist recht dat icken minne,
Den hoet ende ic, dat es sijn loon.
Hu minne es hoon, ghi sijts ghewoon!

Ik zag in een rozentuin
een krans gemaakt van mooie bloemen,
die een goedaardige vrouw gaf
aan een oude grijze man die bij haar stond.
Tegen hem zei die beeldschone:
'Heer, ik acht u in hoge waarde,
geheel vrijwillig aan u
geef ik mij!'
Meteen sprak hij:
'Daarvoor dank ik jou.'
Hij ging erbij zitten
met zijn lange baard.

Langer kon ik toen niet wachten,
ik groette die beeldige vrouw oprecht.
Zij schaamde zich toen heel erg.
Zij sprac: 'Lul, ik vind dat je me kwaad doet,
haal je voet van die bloemen,
ga weg van hier en volg je pad!'
Het mooie poppetje
was van hem.
Dus had ik pijn
in mijn hart.
Hij gaf een grijns
die mij nog ongelukkiger maakte.

Ik sprac: 'Het verwondert me, mooie vrouw,
wat je ziet in deze oude pummel.
Liefde en vreugde in oprechte trouw
zal ik je geven, en zilver en goud!'
Zij stuurde mij op diverse manieren weg.
'Hij doet me pijn,' zei ze, 'dat ik je zie!
Laat me alleen
met hem samen!
Zijn trouw is echt
zijn ontrouw is verwaarloosbaar.
Jouw *Ja* is *Nee*!
Zoiets accepteer ik niet!

Hij is standvastig van hart en gevoel,
zijn deugd versiert zijn mooie gezicht.
Hierom is het terecht dat ik hem bemin.
Die krans en mij – dat is zijn beloning.
Jouw liefde is bedrog, dat ben je gewend!

Dus willic houden dat ic kinne.’
De kerel grijs
Was haer amijs.
Na haer avijs
Haddi den prijs.
De vrouwe jolijs
Die nammen bi den kinne.

Dus zal ik houden wat ik ken.’
Die grijze pummel
was haar verkering.
Volgens haar inzicht
had zij prijs.
De vrolijke vrouw
pakte hem bij zijn kin.